

Starostové Sokola pražského (1862–1914)¹

JITKA SCHŮTOVÁ

ABSTRACT: Mayors of Sokol Prague (1862–1914)

Although the largest and best-known national organization was founded as a gymnastics club, from the very beginning it placed particular emphasis on apolitical cultural and patriotic activities. The leaders of Sokol Prague were financially secure men who were well known and respected in Prague's patriotic society and almost always active in Czech political life. This article describes the lives and activities of all ten mayors of Sokol Prague from its founding in 1862 until World War I, a period when the Czech lands were part of the Habsburg Monarchy. It was also a period when Sokol Prague occupied a dominant position in Czech society and among other Sokol units. In the new century, especially before World War I, the Czech Sokol community took over the leading role in Czech Sokolism.

KEY WORDS: Austria–Hungary – Czech Lands – Prague Sokol 1862–1914, Mayors of Sokol Prague

CONTACTS: Mgr. Jitka Schůtová, Ph.D., Národní muzeum, Historické muzeum, Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu, Vinohradská 1, Praha 1; e-mail: jitka.schutova@nm.cz

Úvod

Druhá polovina 19. století se v Rakousku (od roku 1867 Rakousku-Uhersku) odehrávala ve znamení politického, kulturního a společenského uvolnění. Odvolání Alexandra Bacha² z postu ministra vnitra v roce 1859, vyhlášení tzv. Říjnového diplomu v roce 1860 a následné přijetí Únorové ústavy vedlo mimo jiné k obnovení českého zemského sněmu a návratu občanských práv, včetně legalizace spolkové činnosti. V této době je založeno mnoho českých spolků a sdružení, začínají vycházet české noviny a časopisy, nastává rozmach české literární produkce, čeština je zavedena do nižších gymnaziálních tříd.

Výsledky politické a kulturní angažovanosti českých vlastenců jsou patrné i na nebyvalém vzepětí národních slavností a zapojení velké části české veřejnosti do společenského a kulturního dění. První velkou národní manifestací s více než dvaceti tisíci lidmi byl lednový pohřeb Václava Hanky³ v roce 1861. Spojenectví s národem zde demonstrovala

- 1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024-2028/10.II.c, 00023272).
- 2 Alexander Bach (1813–1893), rakouský politik, představitel neústavní, tzv. neoabsolutistické moci, jinak též Bachova absolutismu.
- 3 Václav Hanka (1791–1861), český spisovatel, básník, jazykovědec, knihovník, archivář, překladatel. Několik let po objevení Rukopisu královédvorského (1817) byl obviněn z jeho padělání, spory o pravost rukopisu se vedou již dvě století.

i česká šlechta, hrabě Kounic za Hankovou rakví na podušce s vavřínovým věncem nesl Rukopis královédvorský, čímž symbolizoval odmítnutí útoku na pravost rukopisu a vyzdvihoval jeho historický a vlastenecký význam. Poprvé zde vystoupil také český pěvecký sbor Hlahol, který se od té doby aktivně účastnil téměř všech akcí a slavností českých spolků a organizací.

K novým sdružením se v roce 1862 zásluhou Františka Palackého⁴ a Františka Ladislava Riegra⁵ přidal také Svatobor, spolek podporující české spisovatele a jejich rodiny a pečující o památky na zemřelé autory. O rok později vzniká Umělecká beseda – první český literární, výtvarný a hudební spolek, v té době nejvýznamnější umělecké sdružení v Čechách, z jehož řad pocházeli umělci podílející se na budování a výzdobě Národního divadla.

Zdaleka nejpočetnější a neznámější národní organizace, první ryze český tělocvičný spolek, byl založen jako reakce na ztroskotání dohody o založení česko-německého tělocvičného ústavu.⁶ Soukromé tělocvičné ústavy působily v Čechách již od roku 1843 a bývaly založeny buď na německém nářaďovém tělocviku, nebo na švédském tělocvičném systému. První vedl Rudolf Stepany⁷ a posléze Gustav Stegmayer⁸ – kromě základní tělovýchovné činnosti ústav připravoval i nastávající učitele tělesné výchovy. Budoucí cvičitelé Sokola pražského pak byli převážně odchovanci Malypetrova tělocvičného ústavu.⁹

Stanovy českého tělocvičného spolku, které vypracovali společně bratři Grégrové¹⁰ s Miroslavem Tyršem,¹¹ byly na počátku roku 1862 pražským místodržitelstvím schváleny a 16. února se za účasti pětasedmdesáti členů sešla v Malypetrově tělocvičně ustavující valná hromada Tělocvičné jednoty pražské. Její název Sokol se v prvních stanovách nevy-skytoval, na návrh Emanuela Tonnera¹² byl oficiálně uveden až ve změně stanov v listopadu 1864. U kolébky nového spolku stáli kromě bratří Grégrů a Miroslava Tyrše představitelé českého kulturního a společenského života, včetně zástupce vlastenecké šlechty prince Rudolfa Thurn Taxise.¹³ Ten byl většinou členů ustavující valné hromady navržen na starostu Sokola, ale bratři Grégrové spolu s Miroslavem Tyršem navrhovali do té doby poměrně neznámého Jindřicha Fügnera. Je možné, že jedním z důvodů tohoto návrhu byly – na rozdíl od movitého Fügnera – špatné finanční poměry Thurn Taxise, který musel své dluhy nakonec řešit prodejem pražského paláce. Situaci posléze rozhodl sám Thurn Taxis, když se kandidatury na starostu vzdal a oznámil, že by funkci nepřijal, i kdyby byl zvolen. Náměstkem nově zvoleného starosty Jindřicha Fügnera se stal Miroslav Tyrš, ovšem v květnu, kdy

4 František Palacký (1798–1876), český historik, politik, spisovatel, organizátor českého kulturního a vědeckého života.

5 František Ladislav Rieger (1818–1903), český politik, spoluzakladatel Národní (staročeské) strany, zeť Františka Palackého.

6 Kamenem úrazu se stala jediná řeč společné organizace, kdy Němci trvali výlučně na svém mateřském jazyce.

7 Rudolf Stepany (1817–1855), německý tělovýchovný pedagog a publicista.

8 Gustav Friedrich Stegmayer (1812–1883), německý tělovýchovný pedagog.

9 Jan Malypetr (1815–1899), český učitel, propagátor tělesné výchovy, spolutvůrce českého tělocvičného názvosloví.

10 Julius Grégr (1831–1896), český právník, novinář politik, spoluzakladatel Národních listů. Eduard Grégr (1827–1907), český lékař, politik, pedagog, vydavatel, tiskař, spoluzakladatel Národních listů.

11 Miroslav Tyrš (1832–1884), kunsthistorik, náčelník Sokola pražského, autor českého tělocvičného názvosloví.

12 Emanuel Tonner (1829–1900), český politik, pedagog, novinář a překladatel.

13 Rudolf Thurn Taxis (1833–1904), český právník a mecenáš.

byl Tyrš zvolen prvním náčelníkem jednoty,¹⁴ ho na pozici místostarosty vystřídal Eduard Grégr.

Vedle pěstování tělocviku¹⁵ kladla Tělocvičná jednota pražská ve svých stanovách důraz i na další, zejména kulturní a vlastenecké aktivity. Kromě společných výletů manifestovali své poslání účastí na národních slavnostech, organizovali maškarní plesy, ochotnické divadlo, vydávali tiskoviny, později i časopis Sokol.¹⁶

Během krátké doby začaly vznikat sokolské spolky i v dalších místech českých zemí, pražská jednota si však až do konce století zachovávala své výsadní postavení. I po vzniku zastřešující organizace českých sokolských jednot, České obce sokolské, měla na její činnost významný vliv, který trval až do zániku Rakousko-Uherské monarchie. Roli sokolského centra postupně přebírala Česká obec sokolská, ale význam prvního sokolského spolku se až do světové války nezměnil. V tomto období (1862–1914) bylo do čela Sokola pražského zvoleno celkem deset starostů, pouze devět z nich však svou funkci skutečně vykonávalo. My se ale podíváme i na toho desátého, který byl zvolen řádným třetím starostou, ale z vážných rodinných důvodů funkci nepřijal. Jeho působení v české společnosti druhé poloviny 19. století je však natolik významné a jeho aktivity tak rozsáhlé, že si jeho život alespoň ve stručnosti připomeneme. Všichni muži v čele Sokola pražského byli vážení, movití a většinou starší příslušníci pražského vlasteneckého života, kteří již nebyli aktivními cvičenci Sokola. Měli svá povolání, jež zabezpečilo je i jejich rodinu – funkce starosty nebyla honorovaná a oni, zejména v prvních letech existence Sokola, většinou spolek ještě finančně podporovali. A paradoxně prvním starostou prvního českého tělovýchovného spolku byl Němec.

Jindřich Fügner

Jak již bylo řečeno, původně navrhovaný kandidát na funkci starosty Sokola pražského, kníže Rudolf Thurn Taxis, se nominace vzdal a zvolen byl zámožný obchodník, pražský Němec Jindřich, původně Heinrich, Fügner. Na první pohled nepochopitelná volba muže, který se do své smrti neúspěšně pokoušel naučit česky, však při bližším pohledu nepřekvapí.

Jindřich Fügner se narodil 10. září 1822 v Růžové ulici v Praze jako jedno z pěti dětí prosperujícího obchodníka s látkami. Byl vychován jako Němec, chodil do německého gymnázia, které v patnácti letech na přání otce vyměnil za kupecké učení v německém obchodu s vlnou a přízí. Po vyučení si odjel doplnit vzdělání do Terstu, kde se naučil italsky a po návratu se stal jedním ze zaměstnanců svého otce ve velkoobchodě s látkami v pražské Rytířské ulici. V roce 1845 podnikl poznávací cesty do Německa, Anglie, Holandska, Belgie a Francie a zejména v Anglii se zajímal o činnosti pojišťovacích ústavů, které ho velmi zaujaly. Po návratu sice zatoužil podnikat v tomto oboru, ale přesto se opět věnoval práci v obchodě svého otce, který po jeho odchodu na odpočinek v roce 1849 převzal.

14 Miroslav Tyrš je autorem českého tělocvičného názvosloví – předcházející názvosloví vytvořené Petrem Malypetrem, Karlem Jaromírem Erbenem a Františkem Ladislavem Čelakovským se nevížilo a téměř se nepoužívalo.

15 Po celou dobu sokolské organizace více jak polovina jejích členů byla necvičících, ale účastnila se ostatních spolkových aktivit.

16 Bliže ke vzniku Sokola viz Ladislav JANDÁSEK, *Přehledné dějiny sokolstva*, Praha 1936, s. 12–14.

Obrázek 1 – Jindřich Fügner. Olej na plátně Josefa Mánesa
(Národní muzeum, ODTVS, H7H-16172).

V roce 1853, v den svých narozenin, se Jindřich Fügner oženil s o dvanáct let mladší dcerou významného člena tehdejší pražské společnosti,¹⁷ Kateřinou Tureckou. I když Kateřina na rozdíl od svého manžela uměla od dětství díky častým pobytům na rodinném letním sídle ve Zbuzanech dobře hovorovou češtinu, se svým manželem musela komunikovat německy. Ačkoli do mladé domácnosti docházeli učitelé češtiny, Jindřich Fügner se česky nikdy nenaučil, německy mluvil i s dcerou Renátou,¹⁸ která se narodila poslední červencový den v roce 1854.

Nedostatečná znalost češtiny však Fügnerovi nebránila hlásit se k českému národnímu hnutí, kterému pomáhal až do své smrti. Jedním z jeho národních projektů byla podpora vzniku a šíření českého těsnopisu, angažoval se v založení Jednoty těsnopisecké a v listopadu byl zvolen jejím předsedou (v roce 1862 se pro nedostatek času předsednictví vzdal). Dotoval soutěž o nejlepší návrh na převod Gabelsbergerovy soustavy do češtiny a nejlepší práce pak sloužila i jako vzor ostatním slovanským národům.¹⁹ Dalším národním projektem, kterého se manželé Fügnerovi účastnili a který finančně podporovali, byla v prosinci 1861 Národní loterie ve prospěch výchování a vzdělání třináctileté dcery Karla Havlíčka Borovského Zdenky, která přišla kvůli tuberkulóze o oba rodiče.²⁰

Štědrost a mecenášství si mohl Jindřich Fügner dovolit díky prosperujícímu velkoobchodu s látkami po jeho otci, ale práce ho příliš neuspokojovala, toužil si splnit sen, který plánoval uskutečnit již od konce čtyřicátých let. Podařilo se mu to na jaře 1855, kdy vstoupil do italské pojišťovací společnosti Nuova, opustil obchod a převzal v Praze její filiálku. Původně malá pobočka se pod jeho vedením změnila na nejvíce se rozrůstající pojišťovací společnost v Rakousku.²¹ Na přelomu padesátých a šedesátých let 19. století se tak Fügner stal jednou z nejvýznamnějších pražských obchodnických osobností, v roce 1860 byl zvolen do pražské obchodní a živnostenské komory, stal se ředitelem české prozatímní burzy, byl zvolen do pražského zastupitelstva, účastnil se práce ve výboru pro postavení Národního divadla.

Jak bylo zvykem ve druhé polovině 19. století, odjížděli rodiny na mimopražské letní byty. Oblíbeným místem manželů Fügnerových bylo Křivoklátsko, kam jezdila Kateřina s dcerou a Jindřich za nimi dojížděl ve dny, kdy mu to práce dovolila. Nejprve jezdili do Roztok u Křivokláta, od roku 1859 do myslivny Král u Svaté, kde o rok později došlo k osudovému setkání s Miroslavem Tyršem, jenž v nedalekém Novém Jáchymově působil jako vychovatel dětí továrníka Bartelmuse.²² Tyrš obdivoval rozsáhlou Fügnerovu knihovnu, která pařila k největším soukromým sbírkám v Praze, Fügner si cenil Tyršova vzdělání,

17 Josef Turecký (1795–1865) byl na svou dobu vzdělaný muž, po gymnaziálních studiích a třech semestrech práv se věnoval patrimoniální (vrchnostenské) službě, byl hospodářský rada u kněžny Dietrichsteinové a člen pražské městské rady, ve které měl na starosti zakládání městských sadů (např. Letenské sady a park na Karlově náměstí byly budovány podle jeho návrhu). Kateřina Fügnerová (1834–1906) byla jedním z jeho osmi potomků.

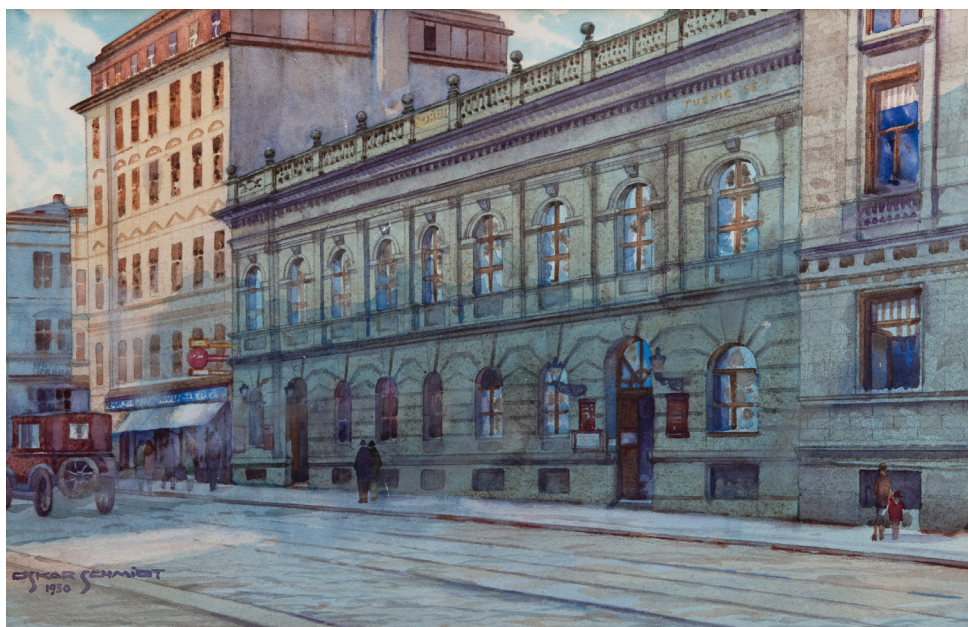
18 Renáta Fügnerová (1854–1937), etnografka, historička umění, v roce 1872 se provdala za Miroslava Tyrše.

19 Když se v dubnu 1861 sešel poprvé v Praze český zemský sněm, vedl Fügner sněmovní těsnopiseckou kancelář, která bez problémů zaznamenala průběh jednání.

20 Zdenka Havlíčková (1848–1872) přišla kvůli tuberkulóze o oba rodiče, této chorobě podlehl také.

21 Blíže viz Jitka SCHŮTOVÁ, *Manželka, matka, tchyně. Dochované památky a korespondence Kateřiny Fügnerové*, Praha 2018, s. 34–35.

22 Eduard Bartelmus (1805–1877), chemik, továrník se smaltovaným zbožím.

Obrázek 2 – Budova Sokola pražského. Akvarel Oskara Schmidta (Národní muzeum, ODTVS, H7H-15914).

potěšen, že s ním může diskutovat o filozofických, historických i literárních tématech.

Na ustavující valné hromadě, která volila prvního starostu Sokola pražského, paradoxně Jindřich Fügner chyběl – výsledek hlasování mu přišel domů oznámit Miroslav Tyrš. V prvním roce existence spolku se jeho členové více méně rozdělili na dva tábory, radikální vlastenecko-politický, jeho představiteli byli zejména bratři Grégrové a politici z okruhu Národních listů, druhým táborem pak byl směr umírněný, který prosazoval sice vlastenecké, ale zejména cvičební a politicky neutrální poslání sokolské jednoty. V této skupině byl samozřejmě Miroslav Tyrš, na jehož stranu se postavil Jindřich Fügner: „... *spolek musí zůstatí nezávislým, nesmí podléhat vlivu s té ani oné strany.*“²³ Díky těmto zdrženlivým postojům se prvnímu starostovi podařilo proplout i rozbouřeným rokem 1863, kdy se po polském povstání na čas vyhotily vztahy radikálního a umírněného křídla české politiky.²⁴ I přes přísný dohled rakouských policejních úřadů a četná udání od konfidentů tak Fügner svým umírněným, opatrným a apolitickým postojem Sokol před perzekucemi a rozpuštěním ochránil.

Díky své úspěšné kariéře v pojišťovnictví mohl první sokolský starosta spolek štědrě dotovat: angažoval Josefa Mánesa²⁵ k vytvoření návrhu sokolského kroje a praporu, založil

23 L. JANDÁSEK, *Přehledné dějiny*, Praha 1936, s. 18.

24 Na polské povstání, které bylo Ruskem (po trojím dělení Polska v 18. století mezi Rakousko, Rusko a Prusko) potlačené, reagovala i česká veřejnost. Společnost se rozdělila na dva tábory, Národní listy se postavily na stranu Poláků, Fr. Palacký, F. L. Rieger a F. A. Brauner se přikláněli na stranu Rusů. Bratři Grégrové a F. Skřejšovský situaci vyhotili do té míry, že mládež ničila obrazy Palackého a Riegra a mnozí odjížděli jako dobrovolníci na pomoc povstání.

25 Josef Mánes (1820–1871) navrhoval prapory, titulní listy časopisů a podobně mnoha tehdejších českým spolkům.

hudební sokolský sbor, bezúročně půjčil spolku 1000 zlatých k nákupu tělocvičného náradí a náčiní. Na začátku května 1863 pak členy jednoty ohromil sdělením, že zakoupil pozemek a rozhodl se na něm postavit budovu s moderní tělocvičnou. A ke konci roku už mohli sokolové v nově postavené sokolovně nedaleko tehdejší Žitné brány uspořádat premiérové veřejné cvičení. Jednou z posledních veřejných akcí za Fügnerova života se zde v únoru 1865 konal maskarní ples, pro který Miroslav Tyrš vymyslel název šibřinky, jenž se používá dodnes.²⁶

Dosud prosperující starosta Sokola pražského se však postavením sokolovny dostal do nesmírných dluhů, které ho tížily zejména po jeho odchodu z vedení pražské pobočky italské pojišťovací společnosti.²⁷ V té době byl zvolen za jednoho z bezplatných ředitelů Hypoteční banky Království českého, kterou pomohl zakládat, a marně doufal, že se stane jejím placeným ředitelem, nevyšlo mu ani zaměstnání v bance Bohemia, jíž měla v úmyslu založit česká šlechta. V této bezúspěšné situaci ulehkl v říjnu 1865 se silným nachlazením, dostal hnisavý zánět kůže, a i když lékaři nepřikládali zpočátku nemoci velký význam, Jindřich Fügner 15. listopadu ve svých čtyřiceti třech letech zemřel. A jak psal český tisk, narodil se jako Němec, zemřel jako Čech.

Petr Matěj Fischer

Náhlá smrt Jindřicha Fügnera Sokolem pražským velmi otřásla. Vdova Kateřina Fügnerová zdědila zadluženou sokolovnu a hrozilo, že ji bude muset prodat, aby mohla zaplatit věřitelům, od kterých si její manžel půjčil peníze v domnění, že je zanedlouho splatí. Její situaci vyřešil Sokol pražský, který se rozhodl budovu od vdovy odkoupit a dluhy zaplatit. Nejvíce se v této záležitosti angažoval advokátní koncipient a náměstek starosty Tomáš Černý, kterého členové jednoty z vděčnosti za záchranu svého útočiště navrhovali za Fügnerova nástupce.²⁸

Volby nového starosty proběhly na počátku roku 1866 a po odmítnutí Tomáše Černého přijmout kandidaturu byl 7. ledna zvolen téměř sedmapadesátiletý lesník, mecenáš a velkoobchodník s dřívím Petr Matěj Fischer. Syn výrobce papíru na statku Cikánce u Svratky u Hlinska se narodil 22. února 1809. Po absolvování lesnické školy v Dačicích na Moravě a v Marianbrunnu u Vídně působil jako nadlesní nejprve u hraběte Desfoursa ve Voseči, Lažanech u Horažďovic a ve Štýrsku, a nakonec u hraběte Lamberga v Židlochovicích u Písku, kde řídil plavbu dříví. V roce 1845 se osamostatnil, na Smíchově založil prosperující obchod s dřívím, zároveň byl přísežným znalcem lesnictví a dohlížel nad panskými

26 Od roku 1863 se na Žofíně odehrávaly sokolské věnečky a plesy, v nových prostorách chtěl ale Fügner zorganizovat speciální a netradiční zábavu. Šibřinky měly velký úspěch u české veřejnosti, nadšené ohlasy vyšly i v tisku.

27 Pojišťovna začala mít těžkosti, její rezervní fond byl velmi malý a klienty vyplácela se značným zpožděním. Pražská pobočka mohla mít úvěr pouze do určité stanovené částky, která často na hrazení škod nestačila a Jindřich Fügner, aby neutrpělo jeho dobré jméno, ze svých peněz dotoval dluhy vzniklé v té době častými požáry a vichřicemi. Situace se stávala čím dál neúnosnější, až dal Fügner v roce 1864, po devítiletém působení v podniku, který de facto vybudoval, výpověď, i když mu u pojišťovny zůstaly velké pohledávky.

28 Tomáš Černý shromáždil všechny potřebné dokumenty k odvrácení exekuce, vyřídil pozůstalost, přesvědčil vlasteneckou veřejnost o smyslu záchranu budovy, a ta odkupovala směnky a dlužní úpisy od věřitelů. Blíže viz: Jitka SCHŮTOVÁ, *Zapomenutý muž. Tomáš Černý ve sbírce Oddělení dějin tělesné výchovy a sportu Národního muzea*, Praha, Národní muzeum 2022, s. 27-28.

lesy nejen v Čechách, ale i v Prusku, Slezsku a Polsku, provozoval parní pilu a obchod se dřevem v Roudnici nad Labem a mlýn v Lobkovicích.²⁹ Patřil k zakladatelům akciového smíchovského pivovaru (dnes Pivovary Staropramen). Vlastnil dům v tehdejší Resselově ulici³⁰ na Smíchově a dům U smrku šumavského v dnešní Nádražní ulici, kde 24. května 1892 zemřel. Ačkoli byl dvakrát ženatý, ani v jednom manželství se mu nenarodil vlastní potomek. Jeho první žena Františka Poláková zemřela v padesáti letech v roce 1866, o čtyři roky později se Petr Fischer oženil s její neteří Marií Terezií Polákovou, ale ta zemřela nedlouho po svých čtyřicátých narozeninách. Rozsáhlý Fischerův majetek tak pravděpodobně zdědil jeho adoptovaný syn Josef Fischer Novotný.³¹

Fischerovy aktivity v samosprávné politice vedly k jeho zvolení do obecního i okresního zastupitelstva Smíchova,³² od roku 1867 do roku 1874 vykonával funkci smíchovského purkmistra, o dva roky později se stal okresním starostou. Za jeho vedení byl na Smíchově postaven vodovod, zavedeny protipožární hydranty, přes Vltavu byl postaven Železniční most (nejprve pro nákladní dopravu), bylo postaveno mnoho bytů pro zaměstnance zdejší porcelánky, továrny na papír, cukr, mlýnské stroje a dvě kartounky.

Působil v mnoha dobročinných a vlasteneckých spolcích, angažoval se ve Sboru pro zřízení Národního divadla, na jehož stavbu přispěl částkou 200 zlatých, pro smíchovskou školní mládež pořádal na konci školního roku výletní vlaky do Všenor nebo Mokropes, kde bylo pro děti připraveno zábavné odpoledne.

Jako se Jindřich Fügner zapsal do českých nejen tělovýchovných dějin stavbou sokolovny, zůstane Petr Matěj Fischer v povědomí jako mecenáš Slavína na Vyšehradském hřbitově, hrobky nejvýznamnějších osobností českého národa. Výstavbu hrobky financoval a do užívání ji věnoval spolku Svatobor.³³ Realizace Slavína začala v roce 1889, jejího dokončení o čtyři roky později se ale Petr Fischer nedožil. Pohřben je na Vyšehradském hřbitově v bezprostřední blízkosti Slavína.

Během jeho dvouletého působení v čele Sokola pražského jednota převzala do svého majetku sokolovnu postavenou Jindřichem Fügnerem a zaslala pražské městské radě žádost, aby se ulice, v níž budova stojí, přejmenovala z Hradební bud' na Fügnerovu nebo Sokolskou. I přes výhrady českého obyvatelstva vůči rakouským úřadům a císařské vládě vnímali Češi po vypuknutí prusko-rakouské války ohrožení společným nepřítelem a k habsburské říši byli nebývale loajální. Sokol pražský nabídl vládě dobrovolnické sbory k ochraně vlasti, ta si ale byla tak jistá svým vítězstvím, že pomoc odmítla. Císař František Josef I. při návštěvě Prahy – při příležitosti oslav svých narozenin – sice neměl čas navštívit sokolovnu, do které byl pozván, ale Petr Fischer se účastnil císařské audience a sokolové v krojích spolu s ostatními Pražany vítali císaře v ulicích. Za loajalitu a podporu byli Češi rok po prohrané válce „odměněni“ rakousko-uherským vyrovnáním a absolutním přehlížením jejich státoprávních požadavků. Postoj k monarchii, rakouským úřadům i císaři se naprosto změnil, což bylo nejvíce patrné při další císařské návštěvě v červnu 1868.

29 Mimo jiné se zasloužil i o splavnění řeky Otavy do Písku (pro vory).

30 Dnes Grafická.

31 Pavla VRBOVÁ, *Kaplové hrobky na Malostranském hřbitově*, Za starou Prahu 51 (22), 2021, č. 2, s. 44-45.

32 Smíchov se stal součástí Prahy až v roce 1920.

33 Svatobor byl založen na podporu českých spisovatelů a jejich rodin v roce 1862 a byl činný až do roku 1970. Obnoven byl v roce 1990, Slavín spravuje dodnes.

Dne 29. března 1868 končil Petru Fischerovi jeho mandát a on na funkci starosty Sokola pražského již nekandidoval, pravděpodobně z toho důvodu, že byl o rok dříve zvolen purkmistrem Smíchova.

Ferdinand Urbánek

V pořadí třetím starostou Sokola pražského měl být cukrovarnický podnikatel a politik Ferdinand Urbánek. Narodil se květnu 1821 v Kroměříži, po studiu práv v Olomouci a filozofie v Brně pracoval jako dozorce na stavbě cukrovaru. V roce 1850 se oženil s Annou Wagnerovou z bohaté pražské rodiny a díky výhodnému sňatku mohl se svým švagrem Emanuelem von Proskowetzem³⁴ vybudovat cukrovar v Kvasicích.

Na počátku šedesátých let se s rodinou odstěhoval z Moravy do Podolí, kde zakoupil usedlost Neumanka, v níž žil až do smrti. Zde opět investoval do cukrovarnictví, například se svým dalším švagrem Wagnerem se podílel na provozu modřanského cukrovaru, stal se prvním předsedou českého cukrovarnického spolku. Byl členem mnoha českých spolků, mimo jiné byl zakládajícím členem Sokola pražského, deset let předsedal Sboru pro postavení Národního divadla, zasedal nejprve v Moravském zemském sněmu, po přestěhování do Prahy pak na Českém zemském sněmu, byl poslancem Říšské rady, přihlásil se ke státoprávní deklaraci hájící české zájmy (1868). V roce 1866 byl vyznamenán Řádem Františka Josefa.

Před Vánoci 1867 postihla jeho rodinu nesmírná tragédie. Pět ze šesti dětí během čtrnácti dnů zemřelo na záškrt. Přežila pouze patnáctiletá dcera Rosa, budoucí matka prozaičky Anny Marie Tilschové.³⁵ Toto neštěstí bylo pravděpodobně důvodem, proč v březnu 1868 nepřijal své zvolení starostou Sokola pražského: „*K nově zvolenému starostovi vyslána byla reputace s pozváním, aby volbu přijal, avšak pan Urbánek prohlásil se zcela určitě, že volbu na ten čas pro rodinné poměry přijmouti nemůže.*“³⁶ Nabízí se otázka, proč sokolové nejprve před volbami s dotyčnou osobou neprojednali, zda kandidaturu přijme. Členům jednoty se nepodařilo Urbánkovo rozhodnutí zvrátit a téměř dva měsíce byl Sokol pražský bez úřadujícího předsedy.

Ferdinand Urbánek zůstal i nadále řadovým členem pražské sokolské jednoty. V roce 1873 přišel díky nezdařeným investicím, neúrodě a krachu na vídeňské burze o majetek a o dva roky později přijal místo vrchního cukrovarnického inspektora, které vykonával více než deset let. Zemřel 27. října 1887, jeho hrob na Vyšehradě byl bez vědomí rodiny zrušen.³⁷

Bedřich Stýblo

Dne 12. května 1868 se tedy na mimořádné valné hromadě Sokola pražského místo Ferdinanda Urbánka ujal na příští čtyři roky vlády v jednotě téměř jedenapadesátiletý Bedřich

34 Rakouský průmyslník a politik rytíř Emanuel von Proskowetz (1818–1905) se oženil s Urbánkovou sestrou Julií (1826–1875).

35 Anna Marie Tilschová (1873–1957), představitelka české realistické prózy.

36 *Jednatelská zpráva za čas od 29. března až do 25. října 1868*, Praha 18968, s. 2.

37 Od roku 1971 je po něm pojmenovaná ulice v Praze–Modřanech; jeho zásluhy připomíná také mramorová deska v prvním patře foyer Národního divadla.

Stýblo. Narodil se 31. července 1817 ve Vídni v české řemeslnické rodině, po smrti otce se matka s dětmi přestěhovala do Čech, kde se u strýce vyučil tiskařem a knihařem. Po svatbě s Marií Jordánovou³⁸ si v roce 1844 otevřel vlastní knihařský závod, který v průběhu let rozšířil o knihtiskárnu, knihkupectví a nakladatelství. Od roku 1860 sídlila firma v dolní části Václavského náměstí, kde Bedřich Stýblo postupně zakoupil několik domů.³⁹ Jeho původně skromný podnik se během let rozrostl a z jeho majitele se stal úspěšný a movitý český nakladatel a knihkupec.

Byl činný v mnoha českých spolcích, mimo jiné byl zakládajícím členem Sokola pražského,⁴⁰ správcem Měšťanské besedy, námětkem starosty Hlaholu, angažoval se ve správní radě Prozatímního divadla. V roce 1862 byl zvolen do pražské obchodní a průmyslové komory, působil jako hospodářský inspektor na pražských školách a ve správní radě České paroplavební společnosti. Mezi lety 1864 až 1885 byl volen do pražského zastupitelstva, kde v roce 1878 přestál i aféru o zneužívání funkce k osobním výhodám. Vedení Prahy totiž přikázalo školám, aby knihy pro chudé žáky nakupovaly právě u Bedřicha Stýbla. Na situaci si stěžoval jiný významný knihkupec a nakladatel František Augustin Urbánek. Pražský purkmistr vysvětloval, že město nakupuje od toho, kdo nabízí nejnižší cenu. Julius Grégr na schůzi Národní strany svobodomyslné ve svém obsáhlém projevu kritizující praktiky městské rady, volal po nařízení, které by zabraňovalo obecním politikům být zároveň dodavatelem obce: „*Pravil jsem, že právě obec, jako jest Praha, má jednati se vsí možnou správností, máť býti v ohledu tom vzorem všem ostatním. Jakým způsobem zadávají se však obecní dodávky, o tom, pánové, nás nejlépe ponaučila záležitost p. Stýbla.*“⁴¹ Do celé záležitosti se vložil i tisk, nicméně Bedřich Stýblo aféru přestál a i po dalších volbách se stal členem pražského zastupitelstva.

S manželkou Marií vchovali pět synů a jednu dceru, dva synové zemřeli ještě za života svých rodičů. Jeho synové byli také aktivními členy Sokola pražského, Jaroslav⁴² byl blízkým spolupracovníkem a přítelem Miroslava Tyrše, nejprve cvičitelem, posléze Tyršovým zástupcem. Od vzniku časopisu Sokol v roce 1871 byl také jeho redaktorem.

Během Stýblova čtyřletém působení v nejvyšší funkci Sokola pražského panoval v české společnosti velmi rezervovaný a chladný postoj k habsburské monarchii, vyvolaný rakousko-uherským vyrovnáním v roce 1867, kdy byly naprosto ignorovány české zájmy a požadavky. Mohutných národních protestních akcí, které požadovaly stejné státoprávní postavení jako Uhry, se samozřejmě účastnili i sokolové. Vzápětí po zvolení Bedřicha Stýbla se členové jednoty pod jeho vedením přidali k obrovské všenárodní slavnosti kladení základního kamene Národního divadla, která přerostla v politickou manifestaci odrážející změněný postoj Čechů k rakouské vládě. Tento postoj se vzápětí projevil i při vítání císa-

38 Marie Jordánová (1824–1894), s manželem se věnovala především charitativní a vlastenecké činnosti.

39 Ty jeho syn Václav v roce 1929 sloučil podle projektu Ludvíka Kyselky do Paláce U Stýblů (Alfa).

40 Dobové zdroje o datu vstoupení Bedřicha Stýbla do Sokola pražského se liší. Např. *Památník vydaný na oslavu dvacetiletého trvání tělocvičené jednoty Sokola Pražského*, Praha 1883, s. 215 uvádí, že Stýblo byl zakládajícím členem (tedy od roku 1862), v roce 1891 se v Národní politice dočteme, že slavil 25 let od vstupu do Sokola, což by znamenalo, že byl členem až od roku 1866 (viz *Národní politika* 9, 1891, č. 102, s. 2).

41 *Národní listy* 18, 1878, č. 306, s. 1.

42 Jaroslav Stýblo (1848–1887), kromě aktivit v Sokole byl také členem Českého veslařského a bruslařského klubu v Praze a prosadil jeho spolupráci se Sokolem.

Obrázek 3 – Tablo činitelů Sokola pražského, tisk (Národní muzeum, ODTVS, H7F-57338).

ře Františka Josefa I. Ten do Prahy zavítal, aby se účastnil slavnostního otevření třetího pražského mostu.⁴³ Jeho předchozí návštěva se odehrála za prusko-rakouské války v roce 1866, kdy Češi silně vnímali spojenectví s rakouskou říší při ohrožení společným nepřítelem a císaře v Praze srdečně přijali. Po dvou letech musela pražská radnice uvítání organizovat, protože bylo jasné, že spontánního přijetí se císař nedočká. Spolky a sdružení dostaly pokyn, aby jejich členové v krojích lemovali cestu od Hradčan k mostu, žáci národních a středních škol měli účast povinnou.

Vzhledem k politické situaci a jelikož Sokolu pražskému v té době úřady odmítly žádost o spojení sokolských spolků v jedno ústředí⁴⁴ a vydaly zákaz pořádání veřejných sokolských průvodů, na červnové mimořádné valné hromadě bylo jednomyslně odsouhlaseno, že Sokol se vítání císaře nezúčastní a místo toho přijme pozvání na svěcení praporu kolínské jednoty. Člen výboru pražské jednoty Eduard Grégr postoj sokolstva na valné hromadě vysvětlil: „...zakázalo nám vysoké ministerstvo utvořiti jednotu spolků sokolských, nezbyvá nám tedy k pěstování vzájemnosti mezi spolky sokolskými nic jiného, než abychom docházeli k nim, když oni nesmí k nám. (Hlučné Výborně!) Dále jsme slyšeli, že se nám sice dovoluje sjezd a veřejné cvičení, avšak veřejné průvody po Praze se nám nedovolují. Bud' me tedy i v tomto

43 Most císaře Františka Josefa I. propojil s Prahou Bubny a Královskou oboru, v letech 1946–1947 byl demontován. V roce 1951 byl nahrazen Švermovým (od roku 1997 Štefánikovým) mostem.

44 V roce 1871 podal Sokol pražský žádost o povolení vytvořit sokolské ústředí, která byla zamítnuta. Sdružování sokolských jednot do žup bylo povoleno až v roce 1884, sokolské ústředí – Česká obec sokolská – vznikla o pět let později, v roce 1889.

*případě oněm pánům po vůli, a vzdejme se také příští neděli každého veřejného průvodu po Praze, vyjdeme si raději za bránu do Kolína, a protože činím určitý návrh, abychom se slavnosti zasvěcení mostu nesúčastnili, nýbrž odbývali výlet do Kolína. (Hlučná pochvala a volání: „Do Kolína!“)*⁴⁵

Bedřich Stýblo a jeho náměstek Tomáš Černý sice byli pražskou radnicí jmenovaní do slavnostního výboru k uvítání císaře, ale oba na valné hromadě jednotu ubezpečili, že nebudou vystupovat jako zástupci Sokola pražského, účastní se organizačních prací pouze jako soukromé osoby. Museli vyřešit dilema, zdali nemají svou účast zcela odmítnout, ale bylo jasné, že i když budou vystupovat jako soukromé osoby, jejich nepřítomnost by úřady připsaly na vrub Sokolu pražskému. Místo vřelého přijetí tak císaře vítal velmi řídký špalír tvořený německými a židovskými spolky a žáky a středoškolskými studenty, kteří se dostavili povinně. Nálada byla značně pochmurná a odbojná a císař byl velice zklamán. Reakcí na mohutné lidové protesty bylo nakonec vyhlášení půlročního výjimečného stavu v Praze. Stalo se tak na počátku října 1868 po neohlášeném a nepovoleném táboru lidu na Pankráci, který skončil střetem s vojskem a několika zraněnými na obou stranách.⁴⁶ Bezútešné časy panující v českých zemích byly v roce 1871 završeny císařovým zamítnutím tzv. fundamentálních článků, jež měly napravit státoprávní postavení českého národa.

Přesto mohl Bedřich Stýblo členům Sokola pražského oznámit alespoň jednu povzbudivou zprávu: rakouské úřady povolily vydávání spolkového časopisu. Redaktorem *Sokola* se stal Miroslav Tyrš a jeho úvaha o smyslu sokolství *Náš úkol, směr a cíl*, která byla uveřejněna v prvním čísle časopisu v roce 1871, se stala pro příští léta jakýmsi programovým prohlášením českého sokolstva.

Po skončení svého mandátu v roce 1872 Bedřich Stýblo již dále na tento post nekandidoval, věnoval jednotě 1000 zlatých, které po smrti Jindřicha Fügnera zapůjčil na záchranu sokolovny, a až do své smrti 8. srpna 1891 zůstal členem výboru Sokola pražského.

Tomáš Černý

Doposud nejmladší starosta Sokola pražského byl zvolen 20. března 1872 a ve funkci zůstal příštích deset let. Jedenatřicetiletý právník byl v jednotě váženým a respektovaným členem, neboť jeho zásluhou přešla Fügnerem postavená sokolovna do majetku spolku.⁴⁷ Ke kandidatuře na starostu jej členové Sokola přemlouvali již od smrti Jindřicha Fügnera, ale Tomáš Černý svolil až po šesti letech, do té doby vykonával funkci náměstků všech tří předchozích starostů.

Narodil se 16. srpna 1840 v Nymburce, po ukončení pražské právnické fakulty a konci-pientní praxi si v roce 1870 otevřel vlastní advokátní kancelář. Stal se členem přípravného výboru k založení první české Jednoty právnické, vypracoval její stanovy (nebyly to první ani poslední stanovy českých spolků, které bezplatně vypracovával), stal se jedním ze tří odpovědných redaktorů časopisu *Právník*. Černého píle, důvtip, kultivovaná výmluvnost při soudních procesech i rozsáhlá znalost právnické literatury mu pomáhaly zejména v tis-

45 *Národní listy* 8, 1868, č. 168, s. 3.

46 Blíže viz: Lubomír KUBÍČEK, *Tábory lidu v Praze v 19. století. Bakalářská práce*, Praha 2014, 70 s.

47 „...Co nám Fügner vzbudoval, to nám Tomáš Černý zachoval.“ Viz *Jednatelská zpráva Pražské tělocvičné jednoty „Sokola“*, Praha 1867, s. 5.

kových procesech *Národních listů* a *Pokroku* a soudních při českých redaktorů, kterých hlavně v době po rakousko-uherském vyrovnání nebylo málo. Postupem doby se tak dostával do povědomí nejen v právnických kruzích, ale renomé známého vlastence si získával i u široké veřejnosti, mimo jiné i svým působením v Sokole pražském, jehož byl zakládajícím členem, ale i v dalších českých spolcích.⁴⁸

Tomáš Černý byl 16. února 1862 zvolen ustavující valnou hromadou Sokola pražského členem výboru a písařem, za půl roku již byl jednatelem, tzn. že mimo jiné vypracovával výroční jednateleské zprávy a na valných hromadách je prezentoval. Od roku 1864 pak nepřetržitě až do doby, kdy přijal volbu starosty, zastával funkci starostova náměstka. Podílel se na návrzích stanov a řádů, Jindřichu Fügnerovi překládal úřední korespondenci z češtiny do němčiny, protože první sokolský starosta si až do své předčasné smrti marně pokoušel osvojit český jazyk. Přesvědčování členů Sokola pražského, aby kandidoval na starostu slavilo úspěch až v březnu 1872, kdy byl do čela jednoty zvolen jednomyslně.

A je zajímavé, že po svém předchůdci v Sokole pražském nepřevzal pouze funkci starosty, ale o několik let později se s manželkou a dvěma potomky odstěhoval do tzv. domu U Stýblů (dnes palác Alfa), v němž od roku 1844 sídlilo knihkupectví a nakladatelství Bedřicha Stýbla. V tomto velkém bytě manželů Černých s vyhlídkou na Václavské náměstí a propojením s advokátní kanceláří s vyhlídkou do zadního traktu se zahradou se narodil jejich poslední, v pořadí třetí potomek, syn Tomáš.

Stejně jako první sokolský starosta měl i on respekt a u členů jednoty, díky jeho taktu, autoritě a diplomacii se podařilo v čase politických bojů a nesvárů udržet jednotu bez rozkolů, které vedly k úpadku mnoha jiných českých spolků.⁴⁹ Politické náměty byly odsouvány, místo nich se Sokol věnoval praktickým tématům, snažil se rozšířit svoje řady, udržoval blízké kontakty s dalšími sokolskými spolky v českých městech, pořádal výlety, veřejná cvičení, usiloval o důstojné uctění památky svých zemřelých členů, přispíval na památníky významných momentů českých dějin a jejich protagonistů. Samozřejmostí byly každoroční

Obrázek 4 – Tomáš Černý. Foto H. Fiedlera 1882 (Národní muzeum, ODTVS, H7F-45224).

48 Vypracoval stanovy pěveckého sboru Hlahol, byl právním zástupcem (později čestným členem) Svatoboru, stál u zrodu Umělecké besedy a sboru pro výstavbu Národního divadla.

49 Na počátku 70. let 19. století vrcholily politické boje mezi příznivci staročeské a mladočeské politiky a jejich postojem k pasivní rezistenci, již čeští poslanci v roce 1863 reagovali na nezáměr státu řešit státoprávní českou otázku. V Sokole byli samozřejmě zástupci obou proudů české politiky, ale uvážlivost a nestrannost Jindřicha Fügnera a později i Tomáše Černého (stoupence staročeské frakce Národní strany) zabránila jejich pŕtškám a sporům.

tematické šibřinky, které se s výjimkou let 1881 a 1882, kdy byly na Žofině, konaly v budově Sokola pražského. Vyvrcholením desetiletého působení Tomáše Černého v nejvyšší funkci Sokola pražského byl první všesokolský slet, který se odehrál – po dvaceti letech od založení Sokola – 18. června 1882 na Střeleckém ostrově. Více než dva a půl tisíce diváků sledovalo vystoupení sedmi set cvičenců ze sedmdesáti šesti jednot z celých Čech, ale i Vídň, Lublaně, Záhřebu a Spojených států amerických, které řídil náčelník Miroslav Tyrš.

Záštitou oslav sokolského dvacetiletého výročí byl samozřejmě starosta Tomáš Černý. Po úspěšném prvním sletu a jeho ohlasu v české veřejnosti by zřejmě nikoho nenapadlo, že by se své funkce mohl vzdát. Jeho obliba byla srovnatelná s Jindřichem Fügnerem, těšil se úctě, respektu a vděku, atmosféra mezi členy jednoty byla za jeho vedení velmi přátelská a soudržná. Velké překvapení proto zažili účastníci schůze výboru Sokola pražského 2. října 1882, na které oznámil, že se z důvodu své volby pražským purkmistrem vzdává funkce sokolského starosty i členství ve výboru, protože by se nemohl těmto povinnostem plně věnovat. Nepomohly deputace sokolů, nepomohlo přemlouvání, prosebné dopisy ani třikrát po sobě jdoucí, jednohlasné zvolení starostou – nikdy již tuto funkci nepřijal a po dvaceti letech se tak stal pouhým řadovým členem Sokola.⁵⁰

Vztah k Sokolu nezapřel čerstvě zvolený purkmistr ani ve svém novém postavení. Při uvedení do úřadu prohlásil, že vstupuje do funkce coby člen Sokola pražského, kde se vštěpují zásady jako „*ni zisk, ni slávu*“ a místo původního titulu „purkmistr“ zavedl termín „starosta“.⁵¹ Ve svém úřadu se zasloužil o rozvoj Prahy, prosazoval její slovanský a český ráz. Za jeho vedení se Praha rozrostla o Vyšehrad, Holešovice-Bubny, zakoupila Žofín a sady Nebozítek, bylo otevřeno Městské muzeum, Rudolfinum, znovuotevřeno Národní divadlo, začalo se stavět Národní muzeum. Po skončení mandátu se rozhodl již znovu nekandidovat a stejně jako v případě Sokola pražského nepomohly ani tři po sobě následující volby městského zastupitelstva, kdy byl znovu zvolen.⁵² Po opuštění nejvyššího pražského úřadu zůstal kromě své právnické praxe činný nadále i v politickém a veřejném životě. V letech 1883 – 1889 byl za Národní stranu zvolen zemským poslancem Sněmu království českého, až do roku 1895, kdy mu sbor obecních starších udělil čestné měšťanství, byl členem pražského zastupitelstva, v roce 1902 se stal doživotním členem panské sněmovny. Zemřel v šedesáti osmi letech, 22. února 1909.

Karel Linha

Po neúspěšném přemlouvání Tomáše Černého, aby se opět ujal starostování Sokola pražského, byl v dubnu 1883 do této funkce zvolen téměř padesátiletý právník Karel Linha. Tento blízký přítel Ferdinanda Urbánka (o kterém jsme mluvili jako o zvoleném starostovi, který funkci nepřijal) se narodil 20. října 1833, po studiu na právnické fakultě a složení doktorských zkoušek se kromě soukromé právnické praxe věnoval i dalším profesním aktivi-

50 Do výboru Sokola pražského se opět vrátil až v roce 1888, kdy už funkci pražského starosty nevykovoval, v roce 1905 se členství vzdal z důvodu věku a zdravotního stavu, a i když ho v následujícím roce opět sokolové jednomyslně do výboru zvolili, nedal se přesvědčit a zůstal pouze řadovým členem.

51 Od té doby se tak označoval nejvyšší pražský představitel až do vytvoření Velké Prahy v roce 1922, kdy ho nahradil dnešní „primátor“.

52 Je zajímavé, že po první světové válce se pražským primátorem stal jeho synovec Přemysl Šámal (syn jeho sestry Marie). Jeho švagrem (manželem sestry jeho manželky Marie) pak byl Vítězslav Hálek.

tám, mimo jiné byl zakládajícím členem Jednoty právnické, publikoval v časopise Právník, jako člen výboru advokátní komory se stal zkušebním komisařem pro zkoušky kandidátů advokacie. Od studentských let se zapojoval do práce v národních spolcích, ať už to byl Akademický čtenářský spolek, Česká beseda či aktivity při stavbě Národního divadla.

Do Sokola pražského vstoupil v roce 1870,⁵³ o třináct let později se stal jeho starostou a zůstal jím až do své smrti o čtyři roky později. V této době zažila pražská sokolská jednota několik turbulentních událostí. V létě 1884 tragicky zahynul Miroslav Tyrš, jeho pohřeb organizovaný Sokolem pražským se stal mohutnou, téměř celonárodní událostí a dlouhé měsíce se jednota soustředila na uctění jeho památky, pořádala vzpomínkové večery, výstavy a další akce.

Téměř po celé funkční období Karla Linhy připravovalo sokolské vedení další slet, jenž se měl konat po pěti letech od toho prvního a důstojně oslavit pětadvacetileté výročí založení Sokola. Na

25.–28. června 1887 byl připravován bohatý program, kromě veřejného cvičení také slavnostní průvod, celodenní výlet a půldenní „sokolský sněm“. Na sobotu 25. června byla naplánováno zahajovací slavnostní představení v Národním divadle. Na slet se přihlásilo téměř 300 sokolských jednot z Čech a Moravy, sokolské jednoty ze Záhřebu i Haliče, na cestu se chystali sokolové v USA.⁵⁴ Vystoupení téměř tří tisíc českých cvičenců mělo sledovat z tribunu na Císařské louce více než dvacet tisíc diváků: „... tu z čista jasna hrdou budovu naši zničil zkázonosný blesk. ‚Zakazujeme Vám‘ bez ostychu a důstojně vítati bratry své, ‚zakazujeme Vám‘ v spořádaných šicích odebrati se na cvičiště, ‚zakazujeme Vám‘ společně na ulicích Prahy se objeiovati...“⁵⁵ Úřední výnos pražského policejního ředitelství slet nezakazoval, jak se často mylně uvádí, ale program omezil pouze na veřejné cvičení sokolských jednot z Rakouska-Uherska. To ovšem dotčení sokolové odmítli, pouze ústy starosty Sokola pražského doporučili sokolským jednotám, aby čtvrt století trvání sokolské myšlenky připomněly slavnostmi, průvody a cvičením ve svých jednotách.⁵⁶

Obrázek 5 – Karel Linha. Foto H. Fiedlera (Národní muzeum, ODTVS, H7F-45126).

53 Památník vydaný na oslavu dvacetiletého trvání Tělocvičné jednoty Sokola pražského, Praha 1883, s. 216.

54 První návštěvu amerických krajanů přivítal Karel Linha v Sokole pražském v roce 1885.

55 Sokol, 13, 1887, č. 10–11, s. 1.

56 Druhý slet se tak konal až v roce 1891 v rámci Jubilejní výstavy.

Problém nastal, když sokolské jednoty v USA oznámily, že i přes zrušení sletu přijedou a chtějí absolvovat alespoň cvičení a závody. Protože zákaz cvičení jednot, které nebyly z Rakouska-Uherska, se vztahoval pouze na Prahu, nakonec bylo rozhodnuto, že se jednodenní sokolské závody za účasti jednot z USA budou konat v Českém Brodě, který se nabídl jako pořadatel. Krajany z Ameriky přivítal 16. června Karel Linha s celým sokolským výborem pražské jednoty, jež jim připravila bohaté kulturní zážitky. Byli přijatí vedením Prahy, navštívili pražská muzea a historické památky, Národní divadlo, Rudolfinum, shlédli veřejné cvičení Sokola pražského připraveného na jejich počest, účastnili se svěcení praporu vinohradského Sokola a v neděli 26. června se vypravili do Českého Brodu. Podle časopisu *Sokol* se uražené vedení pražské jednoty rozhodlo uspořádat všesokolské závody pouze na výslovné přání amerického sokolstva.⁵⁷ Tato nechuť se odráží i v *Jednatelských zprávách*, které se obšírně rozepisují o přípravách pražského sletu, ale po jeho zrušení je v nich závodům v Českém Brodě věnována pouze jedna řádka.⁵⁸ Obšírně a někdy i kriticky o tomto dni referuje časopis *Sokol*,⁵⁹ v němž najdeme i zmínku o cvičení s kužely, které měly na českém území premiéru. Nicméně akce měla nevídaný ohlas u mimopražských jednot i české veřejnosti a američtí sokolové byli nadšeni. Do slavnostního města přijelo třináct mimořádných vlaků, dorazilo téměř čtyřicet tisíc návštěvníků, a kromě slavnostní atmosféry v ulicích města, kterým procházel sokolský průvod, mohli sledovat veřejné cvičení a atletické závody.

Po necelých čtyřech měsících od úspěšné návštěvy amerických sokolů postihla Sokol pražský velká rána. Dne 9. října 1887 v nedožitých 54 letech Karel Linha zemřel. Jeho vdova zůstala sama se šesti nedospělými dětmi, nejmladšímu nebyl ještě ani rok. Přesto starosta Sokola pražského v závěti pamatoval i na svou domovskou jednotu a odkázal jí nemalou finanční částku.

Gabriel Žižka

Šestým starostou Sokola pražského byl v prosinci 1887 zvolen pětapadesátiletý Gabriel Žižka. Přítel Jindřicha Fügnera a spolupracovník Miroslava Tyrše se narodil 24. března 1833⁶⁰ a již jako osmnáctiletý převzal po smrti otce továrnu na mlýnské kameny a zanedlouho se stal úspěšným pražským kameníkem. Vzápětí po založení Sokola pražského se stal jeho členem a účastnil se i dalších vlasteneckých aktivit. Jako šestnáctiletý vstoupil do Slovanské lípy, byl pokladníkem a členem výboru Umělecké besedy, členem stavebního výboru Národního divadla, do jehož základů věnoval základní kámen,⁶¹ byl činný v Měšťan-

⁵⁷ *Sokol*, 13, 1887, č. 14, s. 1.

⁵⁸ Viz: *Jednatelská zpráva Pražské tělocvičné jednoty „Sokola“*, Praha 1887. *Jednatelská zpráva Pražské tělocvičné jednoty „Sokola“*, Praha 1888.

⁵⁹ *Sokol*, 13, 1887, č. 14-16.

⁶⁰ Kupodivu na náhrobním kameni na Olšanských hřbitovech má jako rok narození uveden letopočet 1835. Podle dobových pramenů a záznamů v matrice se ale narodil o dva roky dříve: Archiv hl. m. Prahy, Sběrka matrik, kostel sv. Jindřicha, JCH N20, 1832–1838, fol. 30 (dostupné na <https://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=17337A1603F442FD812D4C46211D90E9&scan=32#scan32>, přístoupeno 2025-11-06).

⁶¹ Při slavnostním kladení základního kamene Národního divadla na jaře 1868, jehož se účastnilo téměř sto tisíc lidí, se mu jako předsedovi ubytovacího výboru podařilo zajistit ubytování pro více než čtyři tisíce návštěvníků Prahy.

ské a Řemeslnické besedě, kterou spoluzakládal. V šedesátých letech se angažoval v pomoci českým politickým vězňům v pražských žalářích – pořádal sbírky například na zakoupení kvalitnější vězeňské stravy. Od roku 1867 byl volen do pražského zastupitelstva za Národní stranu svobodomyšlnou, více než deset let byl člen městské pražské rady, přispěl k reorganizaci hasičského sboru, jehož byl čestným inspektorem.

Stejně jako v ostatních českých spolcích, byl aktivní také v Sokolu pražském. Už rok po založení Sokola byl zvolen do jeho výboru, Jindřichu Fügnerovi pomáhal organizovat první šibřinky. Po smrti prvního sokolského starosty v roce 1865 věnoval větší finanční obnos na záchranu nově postavené sokolovny a jeho zásluhou se rozrůstala sbírka na vybudování Fügnerova pomníku a pomníku Jana Žižky v Příbyslavi. Až do svého zvolení starostou byl správcem budovy Sokola pražského a během působení v čele jednoty se zasloužil o její důkladnou opravu, kterou po pětadvaceti letech provozu vyžadovala. Během rekonstrukce, u níž nepřetržitě asistoval, byly rozšířeny šatny, zřízena koupelna se sprchami, opravena tělocvična a celá budova dostala novou venkovní omítku – vše za minimálního přerušení provozu.

Největší úsilí ale v této době vynaložil Sokol pražský na to, aby bylo úřady schváleno založení centrální organizace, která by zastřešovala všechny sokolské župy. Počet jednot v Čechách i na Moravě neustále vzrůstal, od roku 1884 se mohly sdružovat v sokolských župách,⁶² ale jedno ústředí, které by tyto spolky koordinovalo a spojovalo, zatím nebylo rakouskými úřady povoleno. Jediným pojítkem mezi nimi se tak stal časopis Sokol, který vydával Sokol pražský a odebíraly ho prakticky všechny sokolské jednoty. Aby byl návrh nových stanov, které by umožnily vznik sokolského ústředí, pro rakouské úřady přijatelný, nezahrnoval Moravskou župu, pouze sokolské župy na území Čech. A Gabriel Žižka mohl 5. listopadu 1888 členům Sokola pražského oznámit, že několikaleté snahy o jednotnou organizaci byly konečně naplněny a pražské místodržitelství návrh stanov nového spolku schválilo. Ustavující valný sjezd České obce sokolské se měl konat 3. února 1889, ale pro úmrtí Gabriela Žižky byl přeložen až na 24. března. Zde byl starostou České obce sokolské

Obrázek 6 – Gabriel Žižka
(Národní muzeum, ODTVS, H7F-45408).

62 V letech 1884-1887 vzniklo devět žup se 110 sokolskými jednotami.

Obrázek 7 – František Čížek ve cvičitelském sboru Sokola pražského. Ve druhé řadě uprostřed s levou rukou na rameni Miroslava Tyrše (Národní muzeum, ODTVS, H7F-20504).

zvolen jednatel Sokola pražského Jan Podlipný.⁶³ Gabriel Žižka se tak oficiálního vzniku České obce sokolské nedočkal, zemřel 29. ledna 1889.

Manželka Gabriela Žižky⁶⁴ souhlasila s návrhem Sokola pražského, aby spolek celý pohřeb zorganizoval a financoval. Podle dobového tisku se smutečního průvodu vypraveného ze sokolovny jednoty na olšanský hřbitov zúčastnilo více než osmdesát tisíc lidí, včetně pražského primátora, členů městské rady, hasičských sborů a samozřejmě mnoha sokolských jednot a dalších českých spolků.⁶⁵

František Čížek

Po náhlém úmrtí Gabriela Žižky se 3. dubna 1889 ujal funkce starosty osmatřicetiletý František Čížek. Účastnil se i volby předcházející, kde ho porazil Gabriel Žižka a Čížek byl zvolen jeho náměstkem. Na svém postě však zůstal ještě kratší dobu než jeho předchůdce, zemřel téhož roku na Štědrý den. Souběžně s vedením Sokola pražského se na ustavujícím sjezdu České obce sokolské stal jejím náčelníkem.

Doposud druhý nejmladší starosta Sokola pražského se narodil 15. října 1850 v Křelině u Jičína a stejně jako jeho předchůdci se zapojil do činnosti českých národních spolků.

63 Jan Podlipný (1848–1914), právník, politik, pražský primátor.

64 V červnu 1870 se Gabriel Žižka oženil s Františkou Grögerovou (1843–1927).

65 Např. *Sokol* 15, 1889, č. 2, s. 46–48 nebo *Národní listy* 29, 1889, č. 34, s. 2.

Obrázek 8 – Výbor Sokola pražského v roce 1882 (Národní muzeum, ODTVS, H7F-73370).

Vedl Akademický čtenářský spolek, byl zakládajícím členem Národní jednoty severočeské, člen výboru Slovanské lípy, zasedal ve slavnostním výboru pro kladení základního kamene Národního divadla, podílel se na založení Klubu českých turistů. Po absolvování právnické fakulty a získání doktorátu si v roce 1884 zřídil vlastní advokátní kancelář a ve stejném roce se po zemřelém Miroslavu Tyršovi jako jeho náměstek ujal vedení cvičitelského sboru Sokola pražského.⁶⁶ Zároveň byl jako jeden z jeho nejbližších spolupracovníků také zvolen do čela komise, která připravovala Tyršovu posmrtnou výstavu.

Sokolskou kariéru zahájil v době gymnaziálních studií v Jičíně, během pražského vysokoškolského studia vstoupil do Sokola pražského, kde se záhy stal členem cvičitelského sboru, od roku 1878 pak již zastupoval náčelníka Miroslava Tyrše, souběžně s touto funkcí se ještě v roce 1883 stal náměstkem starosty Sokola pražského. Jeho fyzické dispozice a nadprůměrná tělesná zdatnost ho dovedly až k rozhodnutí absolvovat vojenskou školu jako dobrovolník, v Sokole se mimo jiné věnoval šermu a vidět ho bylo také v pražských ulicích při jízdě na koni. Po boku Miroslava Tyrše se podílel se na přípravách prvního všesokolského sletu v roce 1882, který byl českou veřejností přijat s velkým zájmem a nadšením. Podle dobových pramenů byl František Čížek velmi přísným a nesmlouvavým cvičitelem, jenž vyžadoval naprostou kázeň: „... ukázal se býti rázným a zkušeným vůdcem, na cvičišti dbal kázně železné a přihlížel k přesnému a rychlému ruchu při cvičení; sám vyrostlý v kázni a zvyklý poslouchati a plniti rozkazy mu dané, žádal totéž

⁶⁶ Pravděpodobně z piety nebyla funkce náčelníka po Miroslavovi Tyršovi až do roku 1888, kdy byl na tuto pozici zvolen František Kožíšek (1856–1930), obsazená.

*bezohledně od každého a pozoroval-li liknavost neb netečnost, tu bez obalu a otevřeně vytýkal a káral způsobem sobě vrozeným, nedbaje toho, zda slova jeho příkrými zdáti se budou či-li nic. Někdy provázel výtku takovou úderem pěsti na záloktí, po němž ruka bezmála zdřevěněla...*⁶⁷

V roce 1889 vrcholily přípravy na organizaci sokolského zájezdu do Paříže na mezinárodní závody u příležitosti 15. sjezdu Unie francouzských gymnastů. Po vzniku České obce sokolské František Čížek předal uspořádání výpravy jejímu starostovi Janu Podlípnému a výboru České obce sokolské, aby se o uskutečnění akce a koordinaci přihlášených účastníků postarala. V té době už byl ale starosta Sokola pražského těžce nemocný. Jeho kariéru předčasně ukončil nádor na mozku, který ho časem upoutal na lůžko. Již před svým zvolením starostou trpěl těžkými závratěmi, které mu bránily v pohybu, nepomohly ani lázně, po návratu z Karlových Varů byl Čížek již víceméně upoután na lůžko. Nabízí se proto otázka, nejen proč ho Sokol pražský zvolil jako těžce nemocného do svého čela, ale proč si Česká obec sokolská do funkce náčelníka, zvolila muže, jenž byl trvale upoután na lůžko. Jak vzpomíná Josef Scheiner, pozdější starosta Sokola pražského, Čížek se na schůze výboru někdy nechával dopravovat, jelikož nemohl přijít sám, někdy se schůze konala u něj doma u nemocničního lůžka.⁶⁸ Zemřel svobodný a bez potomků necelých devět měsíců po zvolení do svých vysokých sokolských funkcí.

Josef Víšek

O dva roky mladšího starostu, než byl František Čížek, si sokolové zvolili v březnu 1890. Po Tomáši Černém se tento sedmatřicetiletý podnikatel stal dosud nejdéle působícím mužem v čele Sokola pražského. Podnikatel a komunální i zemský politik Josef Víšek se narodil 13. ledna 1853 a po absolvování stavitelství na pražské technice a svatbě s Emilií Geitlerovou převzal v roce 1877 rodinou kamenickou firmu, která se pod jeho vedením značně rozrostla. Podílela se například na opravách Karlova mostu, prováděla kamenické práce na Národním muzeu, na podstavci Myslbekovy sochy sv. Václava i na mnoha veřejných budovách.

Do Sokola pražského vstoupil jako šestnáctiletý cvičenec⁶⁹ a zůstal mu věrný až do své smrti, přestože byl kromě svého podnikání vytiženy i v dalším českém veřejném, zejména politickém, dění. Byl členem Měšťanské besedy, Národní jednoty severočeské, jako majitel kamenického závodu byl zvolen do pražské obchodní a živnostenské komory. Od počátku osmdesátých let byl členem obecního zastupitelstva Královských Vinohrad, posléze zasedal v městské radě a v roce 1895 byl zvolen vinohradským starostou, jímž zůstal až do své smrti o šestnáct let později. Královské Vinohrady vedl v době jejich velkého rozkvětu, pod Víškovým vedením byly investovány rozsáhlé finanční prostředky do infrastruktury, vyrostlo mnoho nových domů a veřejných budov. V roce 1895 byl rovněž zvolen poslancem zemského sněmu za Národní stranu svobodomyšlnou (mladočeskou). Za své zásluhy byl v roce 1903 jmenován čestným občanem Královských Vinohrad, byl držitelem Rytířského řádu Františka Josefa a Řádu železné koruny III. třídy.

⁶⁷ *Sokol* 16, 1890, č. 2, s. 18.

⁶⁸ *Sokol* 16, 1899, č. 2, s. 19.

⁶⁹ Viz *Památník vydaný na oslavu dvacetiletého trvání tělocvičené jednoty Sokola Pražského*, Praha 1883, s. 216.

V Sokole pražském byl nejprve aktivním cvičencem,⁷⁰ který přispíval tělocvičnými články do časopisu Sokol, v tělocvičně měl na starosti dozor nad cvičebním náradím a v dubnu 1884 byl zvolen do výboru jednoty, v němž byl nejprve zapisovatelem, posléze správcem sokolovny a v roce 1889 se stal prvním náměstkem starosty⁷¹ Františka Čížka. Po jeho smrti byl v březnu 1890 zvolen do čela jednoty. V prvních pěti letech byl jeho náměstkem starosta České obce sokolské Jan Podlípny, v roce 1895 ho vystřídal jeho pozdější nástupce Josef Scheiner. Josef Víšek vedl spolek osm let, v roce 1898 již na funkci starosty Sokola pražského nekandidoval, rozhodl se věnovat vedení Královských Vinohrad a poslanecké činnosti.

I když díky založení České obce sokolské nebyla organizace druhého všesokolského sletu v roce 1891 v režii Sokola pražského, výroční jednatelské zprávy odrážely jeho odhodlaní být i nadále vůdčí silou sokolstva: „*S takovými pocity přistupujeme k výročnímu vyličení stavu drahé jednoty naší, jež stojí v popředí sokolského žití, v místě sletu příštího, v rozsáhlém ruchu slavnostním co nejvíce jest účastněna a valné břímě prací přípravných na bedrách svých nese.*“⁷² Všesokolský slet konaný během Jubilejní výstavy v Královské oboře vyvolal velký ohlas v Čechách i u zahraničních sokolských jednot, které byly na akci pozvány. Stejně úspěšný byl i třetí slet konaný na Letenské pláni v roce 1895 v rámci Národopisné výstavy. Na organizaci tohoto sletu ale neměl Josef Víšek téměř žádný vliv, jelikož v té době byl několik měsíců velmi vážně nemocný – po celou dobu nepřítomnosti ho zastupoval náměstek Josef Scheiner. Do funkce se vrátil až ke konci září a byl dojat blahopřejnou adresou, kterou mu sokolové vzdali projev úcty: „*Jak bolestně dotkla se nás první zvěst o kruté nemoci na lože Tě upoutavší, jak trapně dojatí sledovali jsme hrozivý postup její, tak potěšení vítali jsme zprávu, že's zachován rodině, přátelům svým a jednotě naší, jejímž blahu a zdaru věnoval's toliké starosti a péče...*“⁷³

Po dobrovolném odchodu z postu starosty na jaře 1898 se ještě rok účastnil práce v výboru Sokola pražského, členem jednoty zůstal až do své smrti. Zemřel 23. srpna 1911, prosperující kamenickou firmu převzal jeho syn Josef.

Josef Scheiner

Nejmladším a nejdéle působícím starostou Sokola pražského v éře habsburské monarchie byl Josef Scheiner. Tento vzdálený bratranec Renáty Tyršové⁷⁴ vedl jednotu až do první světové války.⁷⁵ Jeho činnost ve válečném odboji, podíl na vzniku Československa, budování československé armády, funkce nejvyššího velitele vojsk a předsedy Výboru národní obrany

70 V jeho nekrologích se dočteme, že byl několik let cvičitelem Sokola pražského, ale Jednatelské zprávy Sokola pražského tuto skutečnost nepotvrzují.

71 V roce 1889 rakouské úřady schválily změnu stanov Sokola pražského, od této doby byli voleni dva náměstkové starosty.

72 *XXIX. zpráva výroční*, Praha 1891, s. 3.

73 *Sokol* 21, 1895, č. 22, s. 367.

74 Jeho otec byl bratr švagra Kateřiny Fügnerové (manžela její sestry Terezie Scheinerové).

75 Na rozdíl od České obce sokolské, kterou rakouské úřady rozpustily, nebyly sokolské jednoty během první světové války zakázané. Josef Scheiner byl starostou Sokola pražského do roku 1916, v roce 1917 ho nahradil Vincenc Štěpánek (1869–1935) a o rok později Jaroslav Urban (1875–1951). Od roku 1919 byl starostou pražské jednoty opět Josef Scheiner a zůstal jím až do své smrti.

Obrázek 9 – Student práv Josef Scheiner na šibřínkách Sokola pražského. Foto J. Mulače (Národní muzeum, ODTVS, H7F-49693).

slední literární prací byla rytířská hra *Dva bratři* o pěti jednáních. Navzdory své malé a útlé postavě byl tělesně zdatný, kromě sokolského tělocviku se věnoval i jiným pohybovým aktivitám. Ještě v jeho třiapadesáti letech ho redaktor časopisu *Sport a hry* viděl na zasněžených pláních lyžovat.⁷⁶

Svou vlastní právnickou praxi si po povinných koncipientských letech (mimo jiné u bývalého starosty Sokola pražského Františka Čížka) otevřel v roce 1893, vstoupil do Národní strany svobodomyšlné (mladočeské), kandidoval v pražských volbách, aktivně se účastnil českého veřejného života a snažil se prostřednictvím Sokola propojit slovanské národy. Po sňatku s Karlou Pexovou se mu narodili tři synové, nejmladší Miroslav zemřel ve 14 letech.⁷⁷

Za šestnáct předválečných let se Josef Scheiner ve vedení Sokola pražského podílel na přípravě pěti všesokolských sletů, v roce 1891 a 1895 pracoval rovněž ve výboru Všeobecné zemské výstavy a Národopisné výstavy, v jejichž rámci se slety konaly. Dalšího sletu v roce 1907 se již účastnil také jako starosta České obce sokolské,⁷⁸ kde vystřídal Jana

jsou velmi významné, ale nejsou předmětem této práce. Nás zajímá jeho působení v Sokole pražském do roku 1914, v němž se angažoval od mládí a byl mu věrný až do své smrti.

Josef Scheiner se narodil 21. září 1861 v Benešově a po přestěhování rodiny do Prahy v roce 1872 jako jedenáctiletý začal navštěvovat Tyršovu tělocvičnou školu pro žactvo. Později, během studia práv, kdy se stal plnoprávným členem Sokola pražského, publikoval v časopise Sokol, tři roky po smrti Miroslava Tyrše se stal jeho vedoucím redaktorem a zůstal jím třicet dva let. Než byl v roce 1898 zvolen starostou pražské jednoty, působil téměř ve všech jejích složkách – ve cvičitelském sboru, zábavním výboru, jednatelství, administraci, správě sokolovny i jako náměstek starosty. A v průběhu let kromě odborných právnických článků vydával Tyršovy sebrané spisy, redigoval sletové památníky, sepsal životopisy Jindřicha Fügnera a Miroslava Tyrše a dějiny Sokola a tělesných cvičení. Jeho koníčkem bylo loutkové divadlo, byl autorem divadelních her pro děti, jeho po-

76 Fotografie Josefa Scheinera na lyžích viz *Sport a hry* 13, 1914, č. 1, s. 9.

77 Karla Pexová (1865–1945) se za Josefa Scheinera provdala v roce 1889, za svědky jim na svatbě byl budoucí starosta Sokola pražského Josef Víšek a starosta České obce sokolské Jan Podlipný.

78 V roce 1904 se do České obce sokolské včlenila i Moravsko-slezská obec sokolská.

Obrázek 10 – Josef Scheiner. Patinované sádrové poprsí Jiřího Ducháčka (Národní muzeum, ODTVS, H7H-15082).

Podlipného. Těžiště sokolského centra se postupně začalo soustřeďovat v ústředí sokolské obce a význam Sokola pražského se pomalu vytrácel. Byla sice i nadále zmiňovaná jako jednota zakladatelka, případně mateřská jednota, ale organizace sokolského života již nebyla v jejích rukách.

Josef Scheiner – stejně jako jeho předchůdci – velmi usiloval o slovanskou vzájemnost a sblížení slovanských národů a v tomto směru se také značně angažoval. „*Jak těžko bylo spojit v jednu rodinu Slovinci s Chorvaty, žijící ve stínu svatoštěpánské koruny, se Srby, rozpoltenými v rakouské Bosně a ve svém malém království, s Bulhary a konečně i s Poláky, jejichž politický prospěch tak často se křížil s politickými zájmy našeho národa. Co tvůrčí síly bylo potřeba stmeliti všechny tyto z jedné matky a z jednoho otce pocházející syny různých politických zájmů v jeden pevný šik sokolský.*“⁷⁹

Organizoval návštěvy českých sokolů v Lublani, Budyšině, Záhřebu, Černé Hoře a dalších městech, byl vedoucím sokolských výprav na slety v Záhřebu v roce 1906, o tři roky později pak na sokolský slet českých krajanů do Chicaga. V témže roce vedl i výpravu na čtvrté mistrovství světa ve sportovní gymnastice v Lucembursku, kde „... *Těsně po boku vítězů – výborně připravených Francouzů – silou lví zaujali druhé, neméně čestné místo ve stkvělé, napínavé, mezinárodní soutěži, zanechávajíce za sebou znamenitá družstva Italů a Belgičanů a radujíce se z úspěchu bratří Slovinců, kteří tentokráte, díky tuhé škole sokolské, vynikly nad zdatné borce hostitelů Lucemburských.*“⁸⁰ O rok později pod Scheinero-
vým vedením vybojovalo sokolské mužstvo na gymnastických závodech v Londýně první místo: „... *v zemi sportu studení synové Albionu napsali o našem londýnském družstvu, že to nebylo cvičení, že to byla modlitba národa!*“⁸¹

79 Jaroslav URBAN, *Za bratrem Josefem Scheinerem*, Sokol, 58, 1932, č. 1, s. 5.

80 Sokol, 305, 1909, č. 8-9, s. 177.

81 Jaroslav URBAN, *Za bratrem Josefem Scheinerem*, Sokol, 58, 1932, č. 1, s. 5.

Účastnil se Slovanského sjezdu v Praze v roce 1908 a v témže roce se stal prvním starostou založeného Svazu slovanského sokolstva. Vyvrcholením jeho snah o slovanskou vzájemnost byl šestý všesokolský slet, označovaný jako první slet slovanského sokolstva. Slovanské aktivity, styky s francouzskými gymnasty, účast na slovanských sjezdech v Praze a Sofii a podezření na protirakouský odboj vedly v prvním roce světové války k uvěznění Josefa Scheinera pro velezradu, kterou se ale soudu nepodařilo prokázat a po dvou měsících byl propuštěn, rakouské úřady na něj poté uvalily policejní dozor. I přes svou velkou angažovanost při budování československého státu zůstal až do své smrti starostou Sokola pražského. Zemřel 11. ledna 1932, pochován je v rodinné hrobce na Olšanském hřbitově.

Závěr

Étos, který Sokol téměř od samého počátku provázel, nebyl spjat pouze se cvičením, českou veřejnost oslovil zejména vlastenectvím, vymezováním se proti rakousko-uherské monarchii, bojem za česká občanská práva. I když v některých momentech, např. během rakousko-pruské války, stáli sokolové – stejně jako český národ – na straně svého císaře, byly to výjimečné momenty ve více než padesátileté historii Sokola v Rakousku-Uhersku. Už ve svých prvních stanovách kladl Sokol kromě cvičení důraz také na další, hlavně společenské a kulturní aktivity. Kromě společných výletů se účastnili národních slavností, vydávali tiskoviny, organizovali společenské zábavy, kladli důraz na slovanskou vzájemnost – ne vždy to rakouské úřady akceptovaly. Často museli starostové Sokola pražského obhajovat své členy, vysvětlovat úřadům sokolské postoj, později i hájit sokolská stanoviska proti útočným rakouským novinám.

V letech 1862–1914 výbor pražské jednoty zvolil do svého čela celkem deset starostů, ale jeden z nich se z vážných rodinných důvodů svého úřadu neujal. Byli to muži vážení, movití a většinou starší příslušníci pražské vlastenecké společnosti, kteří již nebyli aktivními cvičenci Sokola. Měli svá povolání, jež zabezpečilo jejich rodinu – zpravidla to byli právníci nebo podnikatelé – funkce starosty nebyla honorovaná a oni, zejména v prvních letech existence Sokola, většinou spolek ještě finančně podporovali. A přestože se jednota prezentovala jako tělocvičná, v jejím čele stanuli převážně starší muži, kteří již nebyli aktivními cvičenci. A téměř vždy byli činní i v českém politickém životě.